

‘Ik ging er in inkomen fors op achteruit, maar ik had een doel voor ogen: eerlijke handel’

Wie zich verdiept in de geschiedenis van eerlijke handel komt onvermijdelijk bij Paul Meijs terecht. Hij was de oprichter en voorman van Fair Trade Original, het bedrijf dat hij in korte tijd groot maakte met zijn onbegrensde enthousiasme en vindingrijkheid. ‘Wat hem typeerde was een onbegrensd, ik zou haast zeggen een idioot vertrouwen in het slagen van zijn plannen,’ zei mede-oprichter Enny Wolak ooit in een interview.

Helaas is het niet meer mogelijk om Meijs zelf te interviewen. Hij overleed op 5 mei 1984, op 64-jarige leeftijd. En toch... een terugblik op Fair Trade Original zonder de bezielende oprichter in beeld te brengen, dat kan eigenlijk niet. Daarom is aan de hand van interviews en teksten die van Meijs bewaard zijn gebleven een fictief interview samengesteld. Geheel in lijn met zijn eigen creativiteit: als het niet linksom kan, dan doen we het rechtsom.

Waar en wanneer bent u geboren?

‘Ik ben geboren in Kerkrade, op 23 mei 1919. Kerkrade was toen nog een samenraapsel van losse woonkernen. Iedere kern was gegroepeerd rond een mijn. Wij woonden bij de Domaniale mijn langs het spoor, waar mijn vader steenkolen bikte. Een houer noemde je dat destijds. Na mij zijn er nog twee jongens geboren.’

Wat herinnert u zich uit uw kinderjaren?

‘Mijn jeugd speelde zich af onder de rook van de mijn en in de schaduw van de kerk. Gezin, werk en kerk stonden centraal in die tijd. Limburg was nog honderd procent katholiek, maar dat betekent niet dat er geen kritiek op de kerk was, integendeel. Het kerkbestuur vergat nogal eens om de zijde van de arbeiders te kiezen, terwijl die het juist zo zwaar hadden. Het waren de jaren dertig, het was armoe troef, dus die mensen hadden behoefte aan steun. Niet alleen in woorden, maar ook in daden. Daar ontbrak het nogal eens aan.’

U trok zich dat aan?

‘Ik nam het waar, als kind, en al op jonge leeftijd voelde ik de behoefte om iets te doen voor mensen die het minder goed hadden. Ik wilde graag priester worden en dan het liefst in de missie. Het idealisme sprak me erin aan, maar ook het pionieren. Ik deed goed

mijn best op school, las alles wat los en vast zat over de missie, maar uiteindelijk moest ik na drie jaar HBS op het Bernadinus college in Heerlen stoppen met de studie omdat het te duur was voor mijn ouders.'

U hebt de HBS niet afgemaakt?

'Nee, ik heb die drie jaar met goed gevolg doorlopen, maar daarna was het geld op en moest ik een baantje zoeken. Ik ben begonnen bij dekenfabriek Buck, in Kerkrade, en de tijd die ik overhield besteedde ik aan de politiek. In 1936, ik was toen net zeventien jaar, werd ik leider van de KVP-propagandaclub in Bleijerheide. In die functie heb ik mijn gevoel voor pr ontwikkeld, die me later in de eerlijke handel weer goed van pas kwam.'

Wat trok u aan in de politiek?

'Voor mij is het geloof altijd mijn leidraad geweest. Ik vind dat je iets voor de ander moet betekenen. Net als in het verhaal van de Barmhartige Samaritaan, de man die zijn hele kleed afgeeft. Omdat ik geen priester kon worden, werd ik politiek actief. Als ik niet linksom kan helpen, dan probeer ik het rechtsom, dacht ik. Ik ben altijd een man van daden geweest: niet kletsen, maar doen. Zelfs met het risico van fouten maken. Als je merkt dat je fouten hebt gemaakt, dan draai je je om en dan doe je het opnieuw en dan beter. Dat was destijds ook het uitgangspunt onder KVP-jongeren.'

Hoe zag uw leven eruit als jongvolwassene?

'Bedrijvig, om niet te zeggen druk. Ik heb altijd meerdere functies gecombineerd: overdag mijn betaalde baan, 's avonds de politiek en 's nachts mijn eigen bedrijfje.'

U had ook een eigen bedrijf?

'Jazeker. Na mijn middelbare schooltijd begon ik dus bij Buck, de dekenfabriek, en daar had ik eigenlijk al vrij snel het idee: zo'n dekenfabriek, dat kan ik ook. Dus toen ik weg was bij Buck, richtte ik op zolder een ruimte in waar ik spreien maakte. Steppen noemde je dat. Ik had een grote machine waarmee ik laag na laag zo'n sprei in elkaar stepte. Eerst een laag damast, dan wol, dan weer damast en zo verder tot en met de franje aan toe. Mijn vrouw werkte die spreien dan verder af. SaMa heette ons bedrijfje, van Sancta Maria.'

Dus na uw eerste baan begon u al voor zichzelf?

'Ja. Maar dat deed ik naast mijn reguliere baan hoor, anders had ik niet genoeg inkomsten. Na Buck ben ik eerst een paar jaar beroepsmilitair geweest, dat was direct na de oorlog. In de oorlog zat ik in het verzet en daarna ben ik een tijdje kampcommandant geweest in Brunssum. Er was ontzettend veel werk in de mijnen, dus ik moest mannen die in de oorlog bij de NSB hadden gezeten aan het werk zetten. Toen dat kamp gesloten werd, ben ik vertegenwoordiger geworden bij Mignon de Blok, een Eindhovense firma

in tabakswaren. Mijn rayon strekte zich zo'n beetje uit over heel midden- en zuid-Nederland, dus ik was hele dagen op pad. Als ik dan 's avonds thuiskwam had ik meestal een vergadering of bijeenkomst voor de KVP, en als ik die niet had, hielp ik mensen met zakelijke of persoonlijke problemen. Daarna, laten we zeggen vanaf een uur of 23.30 uur, ging ik naar zolder om nog een paar spreien te stappen.'

U hielp mensen met zakelijke of persoonlijke problemen, zegt u. Hoe ging dat precies?

'Ja, hoe ging dat. Ik hield in die jaren spreekuur, als een soort ombudsman of maatschappelijk werker, net hoe je het noemen wilt. Het kwam er in de praktijk op neer dat onze deur altijd openstond voor mensen die ergens niet uitkwamen, zakelijk of privé. Ik ben altijd iemand van daden geweest, hè? Wat dat betreft had ik wel eens moeite met de grote woorden van de kerk en het stroperige in de politiek. Ik vind het jammer als goede bedoelingen vastlopen in eindeloze discussies; je moet ze oppakken en ermee aan de slag gaan, vind ik.'

En dat deed u.

'Ja, dat deed ik. Eerst als ombudsman, later als leider van de KVP-jongereengroep. Ik merkte dat mijn actieve instelling en mijn idealen goed aansloten bij jongeren. Daarom richtte ik in 1953 in Kerkrade een afdeling op van de KVP-jongerenorganisatie. Iedere zondagochtend kwamen we bij elkaar in het Volkshuis, en dan spraken we over maatschappelijke thema's, over God en ook hoe we ons dienstbaar konden maken aan de samenleving. Ik heb dat altijd met ontzettend veel plezier gedaan. Dus toen ik in 1956 werd gekozen tot voorzitter van de KVP-statenkring Heerlen, en daarna tot lid van het kringbestuur Limburg van de KVP, ben ik altijd aandacht blijven besteden aan mijn jongeren. Ik probeerde de bijeenkomsten zoveel mogelijk zelf bij te wonen.'

Wat herinnert u zich van de ontmoeting met Enny Wolak, de vrouw die samen met u aan het begin stond van Fair Trade Original?

'Enny kwam in 1958 met Frans mee, Frans Roukens. Ze kwam bij de KVP-jongereengroep vertellen over haar vrijwilligerswerk in Parijs, bij Abbé Pierre. De manier waarop deze pater over naastenliefde sprak was Enny uit het hart gegrepen. De pater had zich solidair verklaard met de allerarmsten en deed zijn best om hun leven draaglijker te maken. Dat vond Enny indrukwekkend. Een van de jongeren die ze in Parijs ontmoette, trok verder naar Sicilië, waar de armoede minstens zo groot was. Hij schreef haar uitvoerig over het tekort aan baby- en kindervoeding, wat Enny op een idee bracht. In de discussiegroep Dit is leven, waar ze als adolescente lid van was, hielden ze jaarlijks een goede doelenactie. Het leek haar een prachtig plan om die actie dat jaar voor Sicilië te houden en daarbij samen op te trekken met de KVP-jongeren. Omdat ik ouder was dan de rest en wat meer levenservaring had, hielp ik die jongeren graag op gang met zo'n actie. Door mijn werk als propagandaleider voor de KVP had ik bovendien veel ervaring opgedaan met pr-activiteiten. Ik hielp ze dus op gang en stuurde zonedig wat bij, maar het uitvoerende werk – zoals folders rondbrengen en geld inzamelen – dat deden ze zelf.'

Na de actie voor Sicilië volgde de oprichting van het Komitee Steun Onderontwikkelde Streken, de voorloper van het huidige Fair Trade Original. De ene actie volgde de andere op en ze hadden vrijwel allemaal succes. Was u nog wel eens thuis?

‘Ja, juist heel veel! In het begin hadden we nog geen eigen ruimte, dus alle S.O.S.-activiteiten vonden bij ons thuis plaats. Het was een komen en gaan van vrijwilligers, soms zaten we tot diep in de nacht folders te vouwen. Toch heb ik het nooit als ‘druk’ ervaren. Ik deed het graag hè, dat scheelt. En mijn vrouw stond achter me, dat is heel belangrijk. Zij zorgde voor de kinderen en maakte het gezellig thuis. Later, toen S.O.S. een eigen ruimte kreeg, bleef ons huis ook altijd open staan voor gasten. Ook al woonden we klein en hadden we vijf kinderen, er kwamen heel geregeld mensen over de vloer om te eten of te slapen. Dan zei ik bijvoorbeeld: morgen komt er een bisschop uit Malawi bij ons logeren. Ach ja, het ging allemaal prima en wat natuurlijk enorm stimuleerde was het succes. De acties van S.O.S. sloegen heel goed aan en we kregen altijd ruim aandacht in de pers. Maar vraag je me naar het aantal uren dat ik destijds draaide, dan eh... ja, dan was het veel. Ik sliep soms twee, drie uur en aan vrije dagen deed ik niet. Op zondag ging ik naar mijn jongerengroep óf ik ging uit preken.’

Uit preken?

‘Ja, ik preekte in de regio Zuid-Limburg. Verhalen over de Derde Wereld meestal, want daar wist ik nu eenmaal veel van af. En eind jaren zestig, toen S.O.S. de overstap had gemaakt van fondsenwerving naar eerlijke handel, verkocht ik na afloop van de dienst de handwerkspullen die we importeerden. Dan werd er goed verkocht.’

Dat riekt naar commercie.

‘Nee hoor, helemaal niet. S.O.S. ging bij deze handwerkproducten heel anders te werk dan de bekende opkopers. Bij ons waren de hoofdoverwegingen: wie produceert het, is het artikel arbeidsintensief en zijn de grondstofkosten hoog? Die laatste twee overwegingen vonden wij heel belangrijk, want hoe arbeidsintensiever een product, hoe beter wij aan ontwikkelingshulp konden doen. Zijn de grondstofkosten hoog, dan is het aandeel van de arbeid in de kostprijs gering en dan was het voor ons weer minder interessant. Commercieel gezien redeneerden wij dus volkomen onjuist. Een opkoper zou zich doodlachen.’

De overstap naar een handelsorganisatie was voor u en uw gezin een onzekere stap. U gaf uw vaste baan op, maar wist nog niet hoe de toekomst eruit zou zien.

‘Dat klopt. Mijn vrouw heeft er ook de nodige slapeloze nachten van gehad en dat begrijp ik goed. We hadden vijf jonge kinderen en ik gaf onze financiële zekerheid op in de verwachting, nee, in het vertrouwen dat het goed zou komen. Ik vind: soms moet je springen in het leven. Natuurlijk, we gingen er in inkomen fors op achteruit, maar ik had een doel voor ogen: eerlijke handel. En ik had er veel voor over om die nieuwe koers, die stap van ontwikkelingshulp naar ontwikkelings samenwerking een kans te geven.

Bovendien had ik de tijd mee, want de nieuwe manier van ontwikkelings samenwerking was in die jaren heel actueel. De tweede UNCTAD wereldhandelsconferentie, die in 1968 in New Delhi plaatsvond, had ook als motto 'Geen hulp, maar handel.' (**)

Denkt u dat eerlijke handel beter is dan hulp?

'Zeker. Je kunt veel beter op een eerlijke manier met de ontwikkelingslanden handel drijven dan dat je giften schenkt. Natuurlijk kun je geld geven, maar veel belangrijker is dat je de mensen de gelegenheid geeft zich zelf te ontwikkelen.'

Bij het 25 jarig jubileum van S.O.S. Wereldhandel werd u onder andere toegesproken door de heer P. de Vries, voorzitter van S.O.S. tussen 1970 en 1976. Hij zei: "Paul is een ritselaar. Hij kan alles ritselen. Bij S.O.S. was het zo, als er ergens een garage werd gebouwd dan kwam de gouverneur en als er een schuurtje werd bijgebouwd, kwam er een nobelprijswinnaar en als er dan nog ergens een trap en een verdieping werd opgezet, dan kwam prins Claus."

'Tsjja, we hebben veel verbouwd en bij die gelegenheden kregen we soms bijzonder bezoek. Ik vind: je moet hoog inzetten. Bij de opening van het nieuwe magazijn en kantoor aan de Holzstraat, in 1972, kwam nobelprijswinnaar prof. dr. Jan Tinbergen. En toen er later een nieuw magazijn was bijgebouwd kwam prins Claus. Zowel prins Claus als professor Tinbergen waren uitermate begaan met ontwikkelingshulp, dus ik vond het plezierig om hen erbij te hebben. En waarom zou ik hen niet vragen? Nee heb ik, ja kun je krijgen. En ik kreeg vaak ja. Fantastisch toch? Op die manier kon ik extra publiciteit genereren en dankzij die publiciteit kon ik S.O.S. nog beter op de kaart zetten. S.O.S. begon ooit met een handjevol vrijwilligers en een startkapitaal van 10 gulden. Inmiddels is Fair Trade Original een organisatie met 50 medewerkers en een jaaronzet van 14 miljoen euro. Dat had ik in 1959 niet durven dromen.'

(**)

In 1964 vond in Genève de eerste officiële UNCTAD-vergadering plaats. De ontwikkelingslanden namen het initiatief tot deze bijeenkomst. Zij wilden een terugkerend overleg over handel en ontwikkeling op internationaal niveau, waarin ook zij hun stem konden laten horen.

Dit portret is afkomstig uit het boek Since 1959, een jubileumuitgave van Fair Trade Original (2009).